

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urša Grošelj

Analiza uspeha mirovne operacije Združenih narodov v Somaliji II

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urša Grošelj
Mentorica: doc. dr. Maja Garb

Analiza uspeha mirovne operacije Združenih narodov v Somaliji II

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ANALIZA USPEHA MIROVNE OPERACIJE ZDRUŽENIH NARODOV V SOMALIJI II

Dekolonizacija in njene posledice so na afriškem kontinentu pustile neizbrisan pečat. Kolonialna preteklost je namreč močno vplivala na že končane in bodoče konflikte. K vsemu temu pa lahko prištejemo še ostale stalne negativne vplive, ki pestijo Afriko. V želji omiliti posledice takšnih konfliktov, pomagati pri premirju med različnimi frakcijami in tako olajšati življenje lokalnemu prebivalstvu, so Združeni narodi začeli s prav posebno dejavnostjo, z mirovnimi operacijami. Le te sicer niso, neposredno zapisane v Ustanovni listini Združenih narodov, a danes predstavlja eno izmed njenih glavnih dejavnosti. V času od prve mirovne operacije, leta 1956 pa do danes so se mirovne operacije izoblikovale v kompleksno globalno dejavnost. Med afriškimi državami, ki so jih dekolonizacija in spremljajoči konflikti še posebej prizadeli pa je tudi, država na afriškem rogu. Somalija je bila od razglasitve neodvisnosti, pa vse do leta 1991 dokaj stabilna država. Po državnem udaru pa je razkol med različnimi frakcijami v državi povzročil državljansko vojno in popoln razpad države. V istem času pa je Afriko prizadela, še najhujša suša v stoletju in tako povzročila neizmerno lakoto med prebivalstvom. Somalija je bila v anarhičnem stanju, brez kakršnekoli efektivne oblasti in v državi je vladalo katastrofalna humanitarna kriza. Združeni narodi so tako Somalijo v devetdesetih letih končno uvrstili na dnevni red in ustanovili mirovno operacijo Združenih narodov v Somaliji (UNOSOM). Operacija se je razvijala od UNOSOM I do UNITAF in na koncu v UNOSOM II, ki se je izkazala za izrazito neuspešno operacijo.

Ključne besede: mirovna operacija, humanitarna kriza, konflikt, uspešnost, Somalija.

ANALYSIS OF THE SUCCESS OF UNITED NATIONS OPERATION IN SOMALIA II

Decolonization and its consequences on the African continent left unblotted seal. Colonial history has had a strong impact on the already completed and future conflicts. To all of this we can add all the others permanent negative impacts that plagued Africa. In an effort to mitigate the consequences of such conflicts, to help cease-fire between the different factions in order to make life easier for the local population, the United Nations began with a very special activity, peacekeeping. Although peacekeeping is not directly contained in the Charter of the United Nations, today represent one of its main activities. Since the first peacekeeping operation, created in 1956, until today peacekeeping has become a complex global issue. Between all of the African countries affected by decolonization and the attendant conflicts there was one country on the Horn of Africa particularly affected by it. Somalia has been since its independence, until 1991 a relatively stable country. But after the coup, the rift between different factions in the country caused civil war and the complete disintegration of the country. At the same time, Africa has been also affected with the worst drought in a century that has caused immense hunger among the population. Somalia was in the anarchic state, without any effective authority and there was a catastrophic humanitarian crisis. The United Nations finally placed Somalia on the agenda in the nineties and set up United Nations peacekeeping operation in Somalia (UNOSOM). Operation evolved from UNOSOM I, to UNITAF and in the end to UNOSOM II, that was extremely unsuccessful.

Key words: peacekeeping, humanitarian crisis, conflict, success, Somalia.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	5
1 UVOD	6
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	7
3 TEMELJNI POJMI	8
3.1 MIROVNE OPERACIJE	8
3.2 MANDAT MIROVNE OPERACIJE.....	11
4 OZADJE MIROVNE OPERACIJE	12
4.1 SOMALIJA	12
4.2 OZADJE KRIZE	13
4.3 DELOVANJE ZN PRED UNOSOM II	15
4.3.1 UNOSOM I	15
4.3.2 UNITAF	16
5 UNOSOM II	17
5.1 MANDAT	17
5.1.1 NALOGE OPERACIJE	18
5.2 DEJSTVA.....	19
5.3 ANALIZA MIROVNE OPERACIJE	19
6 ZDA V SOMALIJI	22
7 VARNOSTNA SITUACIJA V SOMALIJI	24
7.1 INCIDENT 5. JUNIJA	25
7.2 INCIDENT 3. OKTOBRA.....	25
8 OCENA USPEŠNOSTI	26
9 ZAKLJUČEK	28
LITERATURA	29

SEZNAM KRATIC

UNITAF – United task Force

UNOSOM I – United Nations Operation in Somalia I (Mirovna operacija Združenih narodov v Somaliji I)

UNOSOM II – United Nations Operation in Somalia II (Mirovna operacija Združenih narodov v Somaliji II)

ZN – Združeni narodi

UL ZN – Ustanovna listina Združenih narodov

VS ZN – Varnostni svet Združenih narodov

OAU – Organization of African Unity (Organizacija afriške enotnosti)

OIC – Organization of the Islamic Conference (Organizacija islamske konference)

LAS – League of Arab States (Liga arabskih držav)

USC – United Somali Congress

SNA – Somali National Alliance

ICRC – International Committee of Red Cross

1 UVOD

Z začetkom dekolonizacije, po 2. svetovni vojni, so se na afriškem kontinentu razvili različni konflikti, ki povečini trajajo še danes, saj je kolonialna preteklost bistveno vplivala na vse, tako končane kot bodoče konflikte. V Afriki je namreč opaziti globoko zakoreninjenost kolonizatorskih kultur in kolonialisti so bili prepričani, da Afriki nudijo tisto, kar v resnici potrebuje. Postopek dekolonizacije je tako spremljal vzorec neokolonializma, ki je temeljil predvsem na nadzoru gospodarskega presežka (Prebilič 2005, 145). K temu pa lahko dodamo še stalne negativne vplive, ki pestijo Afriko, in sicer velika notranja nestabilnost, slabi naravni pogoji, splošna revščina in številne meddržavne konfrontacije, kjer je šlo v osnovi predvsem za nenaravno določene meje med državami in za prevlado med različnimi klani oz. skupinami, ki so želele prevzeti oblast.

V želji razrešiti politične probleme in pomagati ljudem, ki so jih prizadele posledice konfliktov, so ZN začeli z dejavnostjo, ki sicer ni definirana v UL ZN, a zato nič manj pomembna. Mirovne operacije so se tako v zadnjih šestdesetih letih razvile v kompleksno in globalno dejavnost, ki omogoča državam, da pokažejo zavezanost mednarodni skupnosti in miru, žrtvam konfliktov pa izboljšanje življenjskih pogojev.

Dekolonizacija, spremljajoči konflikti in splošna nestabilnost so močno prizadeli tudi Somalijo, ki je bila od razglasitve neodvisnosti leta 1960, pa vse do leta 1991 dokaj stabilna država. Leta 1991 pa sta državni udar in padec predsednika Muhammada Siyad Barreja povzročila državljansko vojno med različnimi frakcijami in popoln razpad države. Somalija se je tako spremenila v bojišče in postala prizorišče ene izmed najhujših humanitarnih kriz. V vojni je zaradi sistematičnega pustošenja in spopadov umrlo več kot 650,000 ljudi. V istem času pa je Afriko prizadela še ena izmed najhujših suš stoletja, ki je v Somaliji povzročila neizmerno lakoto in terjala skoraj 300,000 žrtev. Država je bila v anarhičnem stanju in brez kakršnekoli efektivne oblasti, humanitarna situacija pa je bila katastrofalna.

Do leta 1990 Somalije ni bilo na dnevnem redu VS ZN, a neizmerno trpljenje ljudi v začetku 90-ih je vzpodbudilo ZN, da so začeli z organiziranjem humanitarne pomoči, ki pa prebivalcev zaradi katastrofalnega stanja v državi ni dosegla, še več konvoje s hrano in nujno pomočjo so gverilske skupine neprestano plenile. Z namenom zaščititi humanitarno pomoč je VS ZN vzpostavil Mirovno operacijo Združenih narodov v Somaliji I, ki naj bi v sodelovanju z UNITAF vzpostavila varno okolje za uspešno razdeljevanje humanitarne pomoči. UNITAF se je v nadaljevanju preoblikovala v UNOSOM II, ki je tako prevzela naloge in mandat.

V diplomski nalogi sem se osredotočila predvsem na analizo uspešnosti mirovne operacije UNOSOM II, ki je potekala od leta 1993 pa do leta 1995 in je bila v mednarodni javnosti označena izrazito negativno. Vzporedno so namreč v Somaliji delovale, neodvisno od ZN, tudi sile ameriške vojske, ki so se ob posredovanju v Mogadišu zapletle v hude boje z uporniki. Tako me je zanimal predvsem kakršenkoli vpliv, pozitiven ali negativen, na uspešnost same mirovne operacije UNOSOM II.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

Mirovna operacija UNOSOM II, ki je potekala med leti 1993–1995, je bila zasnovana in ustanovljena z namenom dostaviti in zaščititi humanitarno pomoč namenjeno somalijskemu civilnemu prebivalstvu. Po zaključku mandata mirovne operacije pa je bila ocenjena izrazito negativno oziroma kot neuspešna operacija. Med mandatom pa so bile na območju navzoče tudi sile ameriške vojske, ki so na območju delovale neodvisno od same mirovne operacije.

Cilj diplomske naloge je tako analiza mirovne operacije in dogodkov, ki so privedli do neuspešnosti mirovne operacije. Skušala bom ugotoviti, ali je neodvisno delovanje ameriške vojske na kakršenkoli način posredno ali neposredno vplivalo na neuspešnost operacije. V ta namen sem si postavila tudi hipotezo:

Delovanje ameriške vojske v Somaliji in dogodki v Mogadišu, ki so sprožili umik ameriške vojske iz Somalije, so posredno oz. neposredno vplivali na neuspešnost mirovne operacije UNOSOM II.

Za preučevanje tematike sem uporabila družboslovne metode, ki se med seboj prepletajo, in sicer analizo primarnih in analizo sekundarnih virov. Tako bom v diplomski nalogi za predstavitev mirovne operacije uporabila analizo primarnih virov (UL OZN, resolucije VS, resolucije GS) in pa sekundarne vire za analizo delovanja ameriških sil na območju in za preverjanje hipoteze. V veliko pomoč so mi bili predvsem internetni viri, saj se opazi pomanjkanje relevantne literature s tovrstnega področja.

Naloga je sestavljena iz več delov. Prvi del predstavlja uvod in metodološko-hipotetični okvir, v katerem so predstavljeni predmet, cilj in pomen proučevanja ter hipoteza. V nadaljevanju sem opisala temeljne pojme za lažje razumevanje in predstavila celotno mirovno operacijo in delovanje ameriške vojske. V drugem oziroma osrednjem delu naloge

sem predstavila posamezne kritične dogodke, ki so po mojem mnenju odločilno vplivali na potek operacije. V zadnjem delu oziroma v zaključku pa sem na podlagi predstavljenih argumentov potrdila hipotezo in podala krajši povzetek zapisanega.

3 TEMELJNI POJMI

3.1 MIROVNE OPERACIJE

Mirovne operacije so pogosto omenjene kot aktivnost mednarodnih političnih in varnostnih organizacij. Pomembne so predvsem zato, ker lahko države, ki v njih sodelujejo s svojimi vojaškimi, policijskimi, gospodarskimi ali drugimi silami, s tem dokazujejo svojo zavezanost mednarodni varnosti, miru in stabilnosti (Jelušič 2005, 11). Kljub pogosti uporabi termina mirovne operacije je sama opredelitev pojma precej kompleksna naloga. Ob tem pa poznamo še veliko avtorjev, ki uporabljajo številne različne opredelitve mirovnih operacij.

Sam pojem mirovne operacije izhaja iz časov Društva narodov, kjer naj bi s temi operacijami pravočasno in učinkovito opravili z razmerami v mednarodni skupnosti, ki so grožnja miru in varnosti (Grošelj 2007b, 18). Bolj natančna raba pojma pa je vezana na sistem kolektivne varnosti v okviru OZN in ravno z delovanjem ZN najpogosteje povezujemo mirovne operacije (Jelušič 2005, 11). Prva mirovna operacija, ki je postavila mednarodnopravne in organizacijske temelje vsem nadaljnjim operacijam, je bila operacija UNEF I (United Nations Emergency Force I) v Egiptu, iz leta 1956. Vzpostavljena je bila kot odgovor na britansko in francosko invazijo v Egiptu, med sueško krizo (Ramsbotham in Woodhouse 1999, XI). Ad hoc narava mirovnih operacij pa je povzročila, da so se prve definicije izoblikovale šele v osemdesetih in devetdesetih letih.

Jelušičeva (2005, 12) tako pravi »da mirovne operacije v najširšem pomenu besede razumemo kot vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti, ki potekajo v kontekstu političnih in diplomatskih prizadevanj za vzpostavitev in ohranjanje mednarodnega miru«. V nadaljevanju definicijo še razširi in pravi:

Da so mirovne operacije vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti za vzpostavitev ter ohranjanje mednarodnega miru, za katere je značilno, da: imajo mednarodni mandat, praviloma s strani mednarodne organizacije (VS ZN); jih izvajajo sile in osebje v večnacionalni sestavi; potekajo zaradi vzpostavitve ali ohranitve statusa quo

oziroma zagotovitve mirnega in dogovorjenega prehoda iz statusa quo v neko drugo obliko politične skupnosti; potekajo v dobro lokalnega prebivalstva in niso namenjene zasedbi ali pripojitvi ozemlja; potekajo tako, da povzročajo čim manj škode in ob uporabi minimalne sile, (Jelušič 2005, 14).

Že precej podrobno definicijo Jelušičeve pa zaradi narave sodobnih mirovni operacij razširi Grošelj (2007a, 15), ki pravi:

Da so mirovne operacije vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti za vzpostavitev ter ohranjanje mednarodnega miru, za katere je značilno, da: imajo v širši mednarodni skupnosti sprejet mandat, praviloma s strani VS OZN; jih izvajajo mednarodne organizacije ali ad hoc koalicije držav; jih izvajajo sile v večnacionalni sestavi; potekajo zaradi vzpostavitve ali ohranitve statusa quo v neko drugo obliko politične skupnosti; potekajo v dobro lokalnega prebivalstva in niso namenjene zasedbi ali pripojitvi ozemlja; potekajo tako, da povzročijo čim manj škode in ob uporabi minimalne potrebne sile za doseg ciljev in smotrov mandata mirovne operacije«.

Pravno večina akademikov in raziskovalcev tovrstne operacije uvršča med 6. poglavje¹ in 7. poglavje² Ustanovne listine ZN (UL ZN), čeprav formalno tovrstne operacije v UL ZN niso opredeljene (Grošelj 2007a, 14). Ob ustanovitvi ZN je bilo namreč predvideno, da bo imelo t. i. pet stalnih članic VS vodilno vlogo pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti, a vendar mirovne operacije ne sodijo v nobeno od omenjenih poglavij UL ZN. Nekateri tako menijo, da so predpisane v poglavju »šest in pol«³ UL ZN. Ta v resnici ne obstaja, le aktivnosti ohranjanja miru so takšne, da so nekje vmes med diplomatsko-pravnimi, vendar povsem nevojaškimi in nenasilnimi sredstvi reševanja sporov, ter vojaško-nasilnimi sredstvi reševanja mednarodnih sporov (Jelušič 2005, 16). Ključni organ je ZN, ki oblikuje in določa mandat ter avtorizira mirovne operacije VS ZN. Mirovne operacije lahko tako organizirajo in izvajajo neposredno ZN, lahko pa njihovo organiziranje in izvajanje v okviru regionalizacije oz. delegiranja prepusti regionalnim organizacijam, kot so Arabska liga (AL), Organizacija ameriških držav (OAD), Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), Afriška unija (AU) itn. in vse bolj tudi NATO (Grošelj 2007a, 14).

¹ Mirno reševanje sporov. V tem poglavju so zapisana različna sredstva za mirno reševanje sporov, kot so anketa, posredovanje, sprava, razsodništvo, sodna rešitev, uporaba regionalnih dogovorov ali druga mirna sredstva po lastni izbiri strank v sporu (Jelušič 2005, 16).

² Vsiljevanje miru. V tem poglavju so predvidene akcije v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj.

³ Prvi je izraz šest-in-pol (*Chapter Six-and-a-half*) uporabil legendarni generalni sekretar ZN Dag Hammarskjöld, eden najbolj sposobnih in najbolj učinkovitih generalnih sekretarjev (Jelušič 2005, 16).

Tudi Grizold mirovne operacije vidi kot dejavnost ZN in pri definiranju sledi ideji o nenasilnosti mirovni operacij. Definira jih kot »dejavnost OZN, ki vključuje uporabo oboroženih sil, vendar brez uporabe prisilnih sredstev, z namenom ohranitve ali vzpostavitve miru in varnosti na konfliktnih območjih v mednarodni skupnosti. So svojevrsten kompromis med sredstvi za mirno reševanje sporov in mehanizmi vojaškega posredovanja, operacionaliziranimi z mandatom mirovni sil OZN v vsakem konkretnem primeru« (Grizold v Grošelj 2007a, 15). V nadaljevanju opredeli še tri glavne funkcije mirovni sil OZN (Grizold v Grošelj 2007a, 15):

- a) vojaške naloge (opazovanje in nadzor premirja, nadzor nad vmesnim ozemljem, nadzor nad premirjem in ohranjanje prekinitve ognja, nadzor nad demilitariziranimi območji ...),
- b) politične naloge (pomoč pri vzpostavljanju državne oblasti in organizaciji državne uprave, pomoč pri izvedbi volitev, nadzor nad izvajanjem dogovorov o razorožitvi ...)
- c) civilno-vojaške naloge (pomoč pri zagotavljanju notranje varnosti in pravnega reda, zaščita človekoljubne pomoči, urejanje in spremljanje begunskih tokov ...).

Če upoštevamo dejstvo, da je glavni izvajalec mirovni operacij OZN in morajo vse mirovne operacije nositi mandat VS ZN, je treba omeniti še uradno definicijo ZN, ki pravi »da gre za operacije, v katerih sodeluje vojaško osebje, ki nima pooblastil vsiljevanja miru, s ciljem pripomoči k ohranjanju oz. obnovitvi mednarodnega miru in varnosti na območjih spopadov« (Ramsbotham in Woodhouse 1999, XI). Pri definiciji je treba omeniti še načela mirovni operacij, ki jih je definiral Dag Hammarskjöld in so se kljub evoluciji mirovni operacij ohranile skozi desetletja:

- a) načelo soglasja sprti strani za ustanovitev mirovne operacije (soglasje vpletenih držav)
- b) načelo neuporabe sile, razen v primeru samoobrambe
- c) načelo prostovoljnega prispevka kontingentov vojakov iz majhni, nevtralni državi (sestava mirovni sil je zagotovilo pravičnosti v sporu)
- d) načelo nepristranskosti (enakopravna obravnava sprti strani)
- e) načelo nadzora generalnega sekretarja ZN nad mirovno operacijo (Ramsbotham in Woodhouse 1999, XI; Jelušič 2005, 21).

3.2 MANDAT MIROVNE OPERACIJE

Mandat mirovne operacije je temeljni dokument mirovne operacije in opredeljuje ključne prvine vsake mirovne operacije. Idealno naj bi formuliral cilje in namen mirovnih sil; velikost in strukturo mednarodne oborožene sile, ki naj bi izvajala operacijo; definiral sistem vodenja in poveljevanja operaciji; opredelil odgovornost mednarodne organizacije, ki izvaja operacijo in odgovornost države gostiteljice mirovne operacije, pa tudi druge pomembne zadeve. V večini primerov je bil VS ZN s svojimi resolucijami oblikovalec mandatov mirovnih operacij (Grošelj 2007, 20).

Vse mirovne operacije ZN so bile vzpostavljene in napotene na neko območje na podlagi mandata VS ZN, ki opredeljuje naloge, ki naj bi jih izvajale mirovne sile ZN, na nekem območju. VS ZN s svojimi mandati razlikuje med različnimi situacijami oz. se prilagaja naravi konflikta in specifičnim izzivom sedanosti. Glede na to, da so mirovne operacije običajno vzpostavljene za podporo implementaciji premirja ali nekega mirovnega sporazuma, so mandati VS ZN zapisani v skladu z vsebino sporazuma, ki so ga med seboj dosegle sprte strani (United Nations Peacekeeping Operations 2008, 16).

Mandati so običajno veljavni za dobo šestih mesecev, kar naj bi omogočilo relativno fleksibilno odzivnost na spremembe razmer na terenu, kakor tudi na spremembe v sestavi in ciljih mirovnih sil. Pomemben del mandata so tudi načela uporabe sile⁴, ki opredeljujejo pravila nošenja in shranjevanja orožja ter definirajo možnosti in pravila za opravičljivo uporabo sile (Grošelj 2007, 20).

Razpon nalog, ki jih pripisujemo mirovnim operacijam ZN, se je močno razširil kot posledica spreminjajočih se konfliktov po svetu, z namenom, da se enakovredno zoperstavi naraščajočim se grožnjam, varnosti in miru. Kljub temu da so si med seboj mirovne operacije izredno različne, vsaka s svojimi specifičnimi lastnostmi, lahko opazimo precejšno stopnjo konsistentnosti pri tipu nalog, ki jih določajo mandati (United Nations Peacekeeping Operations 2008, 16). Mandati načeloma odsevajo trenutne normative mednarodne javnosti na določeno temo.

⁴ Ang. »rules of engagement«.

4 OZADJE MIROVNE OPERACIJE

4.1 SOMALIJA

Somalija je obmorska država na najvzhodnejši točki Afriškega roga. Na severu meji na Adenski zaliv, na vzhodu na Indijski ocean, na jugozahodu na Kenijo, na zahodu na Etiopijo in na severozahodu na Džibuti. Že stari Grki so ta del sveta imenovali z imenom, ki v našem prevodu pomeni suh.

Uradno ime države je Demokratična republika Somalija in se razteza na celotni površini 637,657 km². Glavno mesto države je Mogadiš in se nahaja v jugovzhodnem delu države. Z drugimi državami ima 2.340 km dolge meje, obala ob indijskem oceanu pa se razteza na 3.025 km. Somalija im 200 navtičnih milj teritorialnega morja (CIA Factbook 2003).

Podnebje v državi je pretežno puščavsko, s severovzhodnimi monsuni od decembra do februarja, ki prinašajo zmerne temperature na severu in vročino na jugu, in pa z jugozahodnimi monsuni od maja do oktobra, ki prinašajo izredno vročino na severu in vročino na jugu. Te monsune spremljajo tudi zelo neredne padavine. Čas med obema monsunkima obdobjema pa zaznamujejo izredno visoke temperature in vlažno ozračje. Večji del Somalije je ravninski, ki ga obsegajo predvsem obširne grmičaste savane in pa gore na severu. Na jugu pa se ob edinih dveh rekah, Webi in Shabelle, razprostira gozd (CIA Factbook 2003).

Naravni viri so precej omejeni, zaradi česar je celotna zgodovina Somalije polna notranjih konfliktov glede dostopa do vode in pašne zemlje (Young in Jesser 1997, 206). Danes imajo zaloge urana in neraziskane vire železove rude ter kositer, sadro, boksit, baker, sol, zemeljski plin in najverjetneje zaloge nafte. Prav tako pa jim grozijo številne naravne grožnje, in sicer ponavljajoče se suše, redni puščavski viharji med poletjem in poplave med deževno dobo (CIA Factbook 2003).

Kulturna in jezikovna enotnost Somalcev je enkratna v Afriki, saj sta glavna stebra njihove kulture islam in nomadski stil življenja, a se ti vseeno med seboj delijo na klane⁵, ki vsak zase ščitijo svoje teritorialne interese (Young in Jesser 1997, 206). Prav tako ne gre

⁵ Somalijsko govoreče prebivalstvo se razprostira na celotnem območju afriškega roga in tako tvori eno največjih etničnih skupnosti v Afriki. Somalci so versko, jezikovno in religiozno homogeni, saj vsi izhajajo iz enotne vere islama in enotnega jezika. Pa vendar so med seboj razdeljeni na klane in pod klane, kar precej razloži somalijsko preteklost in sedanje probleme. Klan je namreč najpomembnejši faktor v somalijski družbi in klanska identiteta je ponavadi močnejša od nacionalne ali verske identitete (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 221).

zanemariti dejstva, da so bili Somalci razdeljeni med kar tri kolonialne sile, med Italijo, Anglijo in Etiopijo (Priročni atlas sveta 2003, 139).

4.2 OZADJE KRIZE

Če se ozremo na katerikoli dan v nedavni somalijski zgodovini, bomo našli revščino, sušo, brutalne diktatorje, vojskujoče se klane in kaos. Somalija je država, kjer je bojevanje način življenja, ali zaradi mej v Ogadenski puščavi ali pa zaradi nezadostne količine hrane (Eversmann in Schiling 2004, XVII).

Po nastopu neodvisnosti leta 1960, ko sta se združili le italijanska Somalija in britanska Somalija, je bila oblast neprestano zaznamovana z nepotizmom in zlorabami položaja, a se je država oklepala relativne demokracije do leta 1969 (CIA Factbook 2003). Leta 1969 po atentatu na predsednika Abdi Rashid Ali Shermarkeja je z državnim udarom general Muhammed Siyad Barre prevzel oblast in državo preimenoval v Demokratično republiko Somalijo, ki se je močno nagnila proti takratni Sovjetski zvezi (SZ) (Infoplease 2007). Prvotno je bil režim generala Barreja dokaj obetaven, poudarjal je nacionalno enotnost, ki je presegala klansko ureditev, in predvideval številne pravosodne in administrativne reforme ter socialne, politične in ekonomske programe. Barre je s pomočjo Sovjetske zveze in Združenih držav Amerike zgradil eno največjih vojsk v Afriki in tako vse več proračunskega denarja namenjal obrambnemu sektorju in zanemarjal reforme (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 222).

Leta 1977 je izbruhnila vojna med Somalijo in Etiopijo, ko je želel Barre Somaliji povrniti s somalijskim prebivalstvom naseljeno regijo Ogaden v vzhodni Etiopiji. Vojna za Ogaden je imela na začetku ogromno podporo Somalcev in je pomenila vrhunec somalijskega nacionalizma in Barrejeve priljubljenosti. Vendar je bila leto pozneje somalijska vojska premagana s strani Etiopijske vojske, kar je pripomoglo k povečanju politične nestabilnosti v državi. Z upadanjem priljubljenosti je Barre vzpostavil t. i. politiko »deli in vladaj«⁶ s številnimi klani po državi. Kot odziv na takšno politiko so se začeli klani oboroževati in do leta 1988 se je zvrstilo veliko število poskusov državnega udara (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 222). Kljub temu je režimu generala Barreja in Socialistični somalijski revolucionarni

⁶ Divide and rule; kombinacija politične, vojaške in ekonomske strategije pridobivanja in ohranjanja moči, z razdelitvijo večje koncentracije moči med več manjših skupin, ki imajo individualno manj moči kot velika skupina. Običajno pa se takšna oblika nanaša na majhne skupine moči, ki se ne smejo povezati med seboj in tako ne tvorijo močne celote.

stranki uspelo zagotavljati določeno stopnjo stabilnosti več desetletij, vse do leta 1991, ko so režim strmoglavili in pregnali združeni uporniki (CIA Factbook 2003).

Leta 1991 je bil Sayid Barre prisiljen zapustiti državo, politični azil pa je našel v Nigeriji. Njegov odhod je povzročil vakuum moči v Somaliji in državo pahnil v nemire, frakcijske boje in anarhijo (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 222). Somalija je padla v roke številnim klanskim gverilskim skupinam, ki si med seboj niso zaupale (Infoplease 2007). Severni del države, Somaliland, je razglasil neodvisnost, ki pa je kljub relativni stabilnosti regije ni priznala nobena država. V Mogadišu je nadzor prevzel United Somali Congress (USC) in na mesto začasnega predsednika države postavil Ali Mahdi Mohammeda. Vendar so se znotraj USC kmalu pojavila trenja, ki so povzročila razpad na več različnih frakcij, te so temeljile na pod klanih klana Hawiye⁷. Eno izmed teh frakcij, Somali National Alliance (SNA), je vodil general Mohhamed Farah Aidid, ki je bil med režimom Said Barreja vrhovni poveljnik vojske in je v USC vodil vojaške aktivnosti, s katerimi so uspešno odpravili prejšnjega predsednika Barreja. Aidid je izgubil predsedniški položaj, zasedel ga je Ali Mahdi Mohammed, in ostal brez zasluženega priznanja za opravljeno delo in zmago (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 222–223).

Razkol znotraj USC je kljub številnim prizadevanjem za posredovanje varnost le še poslabšal in somalijske civilne in politične institucije so se popolnoma sesule. Novembra 1991 je izbruhnila državljanska vojna med Aididom in Ali Mahdijem v Mogadišu in do marca 1992 povzročila že 25.000 žrtev med civilisti (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 223). Oborožene milice so kmalu preplavile celotno državo in hudi boji med poveljniki različnih klanskih milic so terjali na tisoče žrtev med civilisti.

Razmere v Mogadišu je dodatno zapletlo še neprestano bojevanje med silami USC in Barrejevimi SNF na jugu države. Bojevanje na kmetijskem območju je povzročilo katastrofo. Trgovine z žitom in živino so bile izropane, vodne zaloge so bile uničene in lokalno kmečko prebivalstvo⁸ je bilo nasilno preseljeno (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 223). Pri tem je šlo predvsem za to, da zmagovalec dobi vse, saj opozicija ni prinašala nikakršnih koristi, a nobena od frakcij ni bila dovolj močna, da bi prevzela oblast. Svojo pozornost so usmerili na »bojevanje za ključne strateške točke«, letališča, pristanišča, poljedeljska območja itn., nato pa še na nižjo raven lokalnih virov, kot so pašniki, vodnjaki, vasi itn. (De Wall 2004, 15).

⁷ Pripadniki klana Hawiye tvorijo skoraj 70 % somalijskega prebivalstva (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 221).

⁸ Preseljenih je bilo skoraj dva milijona ljudi.

V istem času, leta 1992, se je v Afriki zgodila najhujša suša stoletja in skupaj s posledicami katastrofalne državljanske vojne povzročila uničujočo lakoto, ki je v Somaliji trajala od leta 1992 pa vse do leta 1993. Približno 4,5 milijona⁹ ljudem sta grozili lakota in huda podhranjenost, kriza je tako terjala približno 300,000 žrtev. Humanitarna situacija v državi je bila v tistem trenutku katastrofalna (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 223).

4.3 DELOVANJE ZN PRED UNOSOM II

Pozornost ZN sta vzbudili huda lakota in katastrofalne humanitarne razmere v državi. ZN so se najprej odločili za organiziranje humanitarne pomoči. Kljub popolnemu pomanjkanju varnosti so v sodelovanju z Mednarodnim komitejem Rdečega križa oz. Rdečega polmeseca (ICRC)¹⁰ in ostalimi nevladnimi organizacijami nadaljevali operacije. Vendar je bilo delo pod takšnimi anarhičnimi pogoji pogosto oteženo oziroma ponekod povsem onemogočeno. Humanitarne delavce je bilo treba pogosto evakuirati, tako da so delovali iz sosednjih držav (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 223).

Naraščajoče nasilje in neprestano pljenje humanitarne pomoči je VS ZN vzpodbudilo k sprejetju Resolucije VS 733, ki je uvedla popoln embargo na orožje in tako Somalijo uvrstila na dnevni red ZN. Generalni sekretar ZN je leta 1991 v Somalijo napotil svojega odposlanca, njemu so vsi voditelji frakcij izrazili svojo podporo za mirovno posredovanje OZN (United Nations 2003).

Generalni sekretar ZN Boutros-Ghali se je v sodelovanju z OAU, OIC in LAS zavzel za prenehanje sovražnosti in politično poravnavo konflikta. Po številnih pogovorih med predstavniki organizacij in med obema frakcijskima voditeljema je marca 1992 prišlo do podpisa Sporazuma o implementaciji premirja. Temu je sledila Resolucija VS 746, ki je pozivala k nadaljevanju humanitarnega dela ZN v Somaliji in predvidela napotitev opazovalcev ZN v Somalijo, z namenom opazovanja premirja in zagotavljanja varnega razdeljevanja humanitarne pomoči (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 223).

4.3.1 UNOSOM I

Sporazum med obema frakcijskima voditeljema je utrl pot vzpostavitvi Mirovne operacije ZN v Somaliji I (UNOSOM I), ki je bila ustanovljena aprila 1992 z Resolucijo VS

⁹ Kar je več kot polovica celotnega prebivalstva države.

¹⁰ ICRC – International Committee of the Red Cross/Red Crescent.

751. Vzpostavljena je bila z namenom olajšati takojšnje prenehanje sovražnosti v državi in ohranjanje prenehanja ognja med sovražnimi frakcijami, vzpostaviti varno okolje za razdeljevanje humanitarne pomoči, z razoroževanjem, nadzorovanjem oborožitve nadzorovati policijo in pomagati pri rehabilitaciji političnih institucij in ekonomije ter spodbujati nacionalno spravo (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 224).

Medtem je humanitarna kriza narasla na precej skrb vzbujajočo raven. Boji med klani so povečini ponehali, vendar jih je nadomestilo oboroženo pljenje pomoči, kar je povzročilo še hujšo lakoto.¹¹ VS se je odločil za napotitev dodatnih 3,000 enot za varovanje humanitarne pomoči, a so se razmere neprestano poslabševale, saj so bili humanitarni delavci vsak dan izpostavljeni napadam. Vedno več konvojev s hrano je bilo ugrabljenih in razkladanje ladij, ki so dostavljale humanitarno pomoč, je bilo onemogočeno (United Nations 2003).

4.3.2 UNITAF

Zaradi vedno slabše situacije v državi so ZDA novembra 1992 ponudile možnost, da organizirajo in vodijo operacijo, ki bi zagotavljala dostavo humanitarne pomoči, pomoči potrebnim. VS ZN je ponudbo sprejel in se z Resolucijo 794¹² decembra 1992 odločil za vojaško posredovanje oz. uporabo vseh razpoložljivih sredstev za vzpostavitev varnega okolja, ki bo omogočilo učinkovito izvajanje humanitarne pomoči. Takšna odločitev je bila v VS ZN sprejeta soglasno, s čimer je bil humanitarni imperativ prvič legaliziran in legitimiran kot temeljni razlog za uporabo sile v samostojni državi (Prebilič 2005, 148).

UNITAF je bil sestavljen iz kontingentov 24 držav (37,000 čet iz 20 držav in 29,000 čet iz ZDA), ki so jih vodile ZDA. UNOSOM I je tako deloval z enotnim poveljstvom in bi po umiku UNITAF nadaljeval v skladu s svojim mandatom. UNITAF oz. operacija Restore Hope je bila napotena na jug Somalije v začetku decembra 1992 in pooblaščen izključno za zagotavljanje varnega okolja za nujno izvajanje humanitarne pomoči (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 224). Po začetku operacije so sile UNITAF izjemno hitro zaščitile večje humanitarne centre in do konca leta je humanitarna pomoč spet dosegala najhujše prizadeta območja. UNOSOM I pa je ostala zadolžena za varovanje razdeljevanja pomoči in za politične napore za končanje vojne (United Nations 2003). Januarja 1993 so v Addis Ababi

¹¹ Lakota je na dan zahtevala 1000 žrtev in na jugu je bila glavni krivec za 70 % smrti otrok, mlajših od pet let.

¹² Z resolucijo je bila vsem enotam v Somaliji dodeljena pravica, da uporabijo vsa sredstva za vzpostavitev varnega razdeljevanja humanitarne pomoči (Prebilič 2005, 148).

vodje upornikov različnih frakcij podpisali sporazum o premirju, kljub temu da jih ljudje niso priznavali za svoje predstavnike.

Med sodelovanjem UNOSOM I in UNITAF se je na humanitarnem področju pokazal izjemen napredek in izboljšanje humanitarne situacije na jugu države. Ustanovljen je bil vojaško-civilni operativni center (CMOC), ki je pomagal humanitarno-vojaškemu sodelovanju in velike količine hrane in dobava nujne pomoči so bile uspešno dostavljene na najbolj pomoči potrebna območja. Kljub temu da je bil v šestih mesecih, s pomočjo UNITAF, dosežen velik napredek, pa varno okolje ni bilo vzpostavljeno in nasilje se je nadaljevalo. Humanitarni in politični položaj v velikem delu države sta tako ostala izrazito nestabilna.

5 UNOSOM II

Konflikt se je začel po padcu diktatorja Mohameda Siyad Barreja januarja 1991. V Somaliji je izbruhnila državljanska vojna med različnimi klani, in sicer na eni strani med pripadniki vmesnega predsednika Alija Mahdi Mohameda in na drugi strani med pripadniki generala Mohameda Farah Aidida. Vojna je povzročila popoln propad Somalije. V vojni je zaradi sistematičnega pustošenja in spopadov umrlo več kot 650,000 ljudi, povzročila je več kot 1 milijon beguncev, 5 milijonov ljudi pa je bilo ogroženih zaradi lakote in različnih bolezni (Prebilič 2005, 148).

Generalni sekretar ZN je kasneje organiziral pogovore med sprtimi stranmi, ki so pristale na prekinitev ognja, ki je bila nadzorovana s strani opazovalcev ZN in pod zaščito humanitarnih konvojev. Z Resolucijo VS 814 je tako leta 1993 VS ZN ustanovil UNOSOM II in predhodni mandat UNITAF razširil na celotno ozemlje Somalije.

Mirovno operacijo UNOSOM II so ustanovili z namenom, da bo sprejela vse ustrezne ukrepe (vključno z izvršilnimi ukrepi) in uporabila vsa razpoložljiva sredstva za vzpostavitev varnega okolja, ki bi še naprej omogočal varno in učinkovito izvajanje humanitarne pomoči (United Nations 2003).

5.1 MANDAT

Krovna organizacija UNOSOM II so bili ZN. Ustanovil jo je VS z Resolucijo 814 (1993) z namenom, da prevzame mandat od predhodne misije UNITAF. Potekala je na

celotnem ozemlju Somalije, od marca 1993 do marca 1995, z namenom končati nalogo, ki jo je začela misija UNITAF. To je: končanje razoroževanja in poskus sprave, vzpostavitev miru, stabilnosti in javnega reda in miru (United Nations 2003).

5.1.1 NALOGE OPERACIJE

Mandat, ki je obsegal celotno območje Somalije, je vseboval naslednje vojaške naloge:

- spremljanje, ali vse frakcije spoštujejo prenehanje vseh sovražnosti in ostalih sporazumov, ki so se jim zavezale;
- preprečevanje nadaljevanja nasilja, in če je potrebno uporaba ustreznih akcij proti katerikoli frakciji, ki bo kršila ali bo grozila s kršitvijo prenehanja sovražnosti;
- vzdrževanje nadzora nad težkim orožjem organiziranih frakcij, ki bi bil prinesen in bi pod mednarodnim nadzorom čakal na uničenje ali na prenos, k na novoustanovljeni nacionalni vojski;
- zaplomba vsega orožja malega kalibra vsem nepooblaščenim oboroženim elementom in pomoč pri registraciji in varovanju takega orožja;
- zavarovanje ali vzdrževanje varovanja vseh pristanišč, letališč in vseh linij komunikacij, potrebnih za dostavo humanitarne pomoči;
- varovanje osebja, naprav in opreme ZN in njenih agencij, ICRC in nevladnih organizacij in vzpostavljanje takšnih akcij, ki bi lahko nevtralizirale elemente napada ali grožnje z napadom na takšne objekte in osebje, vključujoč z ustanovitvijo nove somalijske policije;
- nadaljevanje programa za odstranjevanje min na najbolj ogroženih področjih;
- pomoč pri vračanju beguncev v domovino in notranje razseljenih oseb;
- izvajaje kakršnihkoli drugih funkcij, ki bi jih predpisal VS (United Nations 2003).

Poleg vojaških nalog pa je UNOSOM II opravljala še naslednje naloge:

- zagotavljanje humanitarne in druge pomoči somalijskemu prebivalstvu;
- sanacija somalijskih političnih institucij, ekonomije;
- podpiranje politične poravnave in nacionalne sprave;
- ponovna vzpostavitev nacionalnih in regionalnih institucij in civilne administracije;
- ponovna vzpostavitev policije;
- javno informiranje ljudi o aktivnostih ZN (United Nations 2003).

5.2 DEJSTVA

Lokacija: Somalija

Sedež: Mogadiš

Potek: marec 1993–1995

Države, ki so prispevale vojaško in policijsko osebje: Avstralija, Bangladeš, Belgija, Botsvana, Kanada, Egipt, Francija, Nemčija, Gana, Grčija, Indija, Indonezija, Irska, Italija, Kuvajt, Malezija, Maroko, Nepal, Nizozemska, Nova Zelandija, Nigerija, Norveška, Pakistan, Filipini, Koreja, Romunija, Savdska Arabija, Švedska, Tunizija, Turčija, Združeni arabski emirati, Združene države Amerike, Zambija, Zimbabve.

Tabela 5.1: Moč mirovnih sil

Marec 1993–4. Februar 1994	4. februar 1994–25. avgust 1994	25. avgust 1994–2. marec 1995	na začetku umika (30. november 1994)
– 28,000 pripadnikov vojske in civilno policijsko osebje; – 2,800 mednarodnega in lokalnega civilnega osebja	– 22,000 vseh nazivov, podprtih s strani mednarodnega in lokalnega civilnega osebja	– 15,000 vseh nazivov, podprtih s strani mednarodnega in lokalnega civilnega osebja	– 14,968 vseh nazivov, podprtih s strani mednarodnega in lokalnega civilnega osebja

Vir: United Nations (2003).

Moč mirovnih sil: moč mirovnih sil je opisana v Tabeli 5.1.

Smrtne žrtve: 149 pripadnikov vojaškega osebja, 3 pripadniki mednarodnega osebja, 2 pripadnika lokalnega osebja; skupaj: 154.

Financiranje: izdatki 1.6 milijarde \$.

Dokumenti: Resolucije VS OZN: RES/814 (1993), RES/837 (1993), RES/865 (1993), RES/878 (1993), RES/885 (1993), RES/886 (1993), RES/897 (1994), RES/923 (1994), RES/946 (1994), RES/953 (1994), RES/954 (1994) (United Nations 2003).

5.3 ANALIZA MIROVNE OPERACIJE

Marca 1993 je generalni sekretar ZN, VS ZN predložil poročilo s priporočili o izvedbi prehoda iz misije UNITAF v misijo UNOSOM II. Poudaril je, da je imela misija UNITAF v

reševanju konflikta izredno pozitivno vlogo in pozitiven vpliv na varnost v državi in na učinkovitost dostave humanitarne pomoči.

Vendar se kljub izboljšavam varno okolje še ni vzpostavilo in nasilje se je nadaljevalo. V državi še vedno ni bilo delujoče vlade, organizirane civilne policije in organiziranih oboroženih sil. Pojavil pa se je tudi problem pomanjkanja enot UNITAF in UNOSOM I v severovzhodnem in jugozahodnem delu države ter ob somalijsko-kenijski meji, kjer je bila varnost kritična. Generalni sekretar OZN je tako sklenil, da je čas za prehod iz UNITAF v UNOSOM II, ki bo imela izvršna pooblastila v 7. poglavju UL ZN in bo lahko vzpostavila varno okolje po celotni Somaliji (United Nations 2003). Generalni sekretar OZN je določil 1. maj 1993 kot datum za prehod finančnega in administrativnega nadzora iz UNITAF v UNOSOM II, vojaški nadzor pa se je prenesel 4. maja 1993.

26. marca 1993 je VS OZN, delujoč v okviru 7. poglavja UL OZN, sprejel Resolucijo 814 (1993), s katero je razširil mandat UNOSOM (do 31. oktobra 1993) v skladu s priporočili generalnega sekretarja OZN. VS je ob tem zahteval, da vse somalijske strani sodelujejo v skladu z obveznostmi, ki so si jih zadale, še posebej v skladu s Sporazumom o izvedbi prekinitev ognja in o načinih razorožitve, ter da zagotovijo varnost za osebe vseh prisotnih organizacij, ki so vključene v humanitarno in drugo pomoč Somaliji (United Nations 2003).

Razporeditev sil UNITAF je močno izboljšala varnost in dostop do humanitarne pomoči še pred vzpostavitvijo UNOSOM II, vendar je v številnih delih države humanitarno in politično stanje ostajalo nespremenjeno. Tovrstna varnostna vprašanja so reševali na konferenci.

Generalni sekretar OZN je v svojem poročilu poudaril, da varno okolje ostaja temelj za uspešno in učinkovito dostavo humanitarne pomoči ter za obnovo Somalije. Da bi dosegli zastavljen cilj, so ZN s pomočjo somalijskih predstavnikov, agencij ZN, ICRC in nevladnih organizacij vzpostavili Rehabilitacijski program za z vojno in sušo opustošeno državo. Program je bil sprejet na Konferenci ZN za humanitarno pomoč Somaliji v Addis Abebi (11.–13. marec 1993), da bi pripomogel k ponovni vzpostavitvi policije, administrativnih institucij, da bi podpiral pomoč ženskam, da bi vrnil begunce in notranje razseljene ljudi, razvoj zdravstvenega in prehrabnega sistema, vzpostavitev zaposlitvenih možnosti za brezposelne itn. (United Nations 2003). Na konferenci so s pomočjo različnih donatorjev zbrali skoraj 130 milijonov dolarjev za implementacijo programa.

Generalni sekretar ZN in njegov visoki predstavnik sta še vedno posvečala velik del pozornosti nacionalni spravi v Somaliji. Tako je humanitarni konferenci nato sledila še Konferenca za nacionalno spravo, ki je potekala 15. marca 1993 v Addis Abebi. Na skoraj

dvotedenskih pogajanjih je vseh 15 somalijskih gibanj 27. marca podpisalo sporazum, ki je vključeval razoroževanje in varnost, rehabilitacijo in rekonstrukcijo, popravo lastnine in zgladitev sporov ter tranzicijske mehanizme. Somalijske sprte strani so se odločile, da končajo oboroženi konflikt z mirnimi sredstvi (United Nations 2003).

Proces in konferenca sta pomenila ogromen napredek. Nadaljevalo pa se je še s serijo manjših forumov, ki so bili podprti s strani UNOSOM II in so med drugim vsebovali tudi uspešne mirovne procese v Kismayu in v regiji Juba, ki sta bili eni izmed najbolj kritičnih območij v državi.

Ena izmed primarnih nalog UNOSOM II je bila razorožitev somalijskih frakcij in oboroženih skupin. Kljub podpisu sporazuma so se frakcije, še posebej Aididova SNA, na takšne dejavnosti odzvale precej sovražno in prišlo je do več oboroženih spopadov med SNA in pakistanskimi vojaki. VS je tako sprejel Resolucijo 837, s katero je obsodil sovražnosti na sile UNOSOM II, in ZN so pripravili vojaško akcijo, s katero naj bi implementirali resolucijo ZN (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 226). Po tem posredovanju ZN se je varnost ves čas poslabševala, neprestano je prihajalo do takšnih in drugačnih oboroženih spopadov, ki so ogrožali humanitarne delavce.

Generalni sekretar ZN je oktobra 1993 odpotoval na pogovore s frakcijskimi voditelji o usodi UNOSOM II in o izboljšanju humanitarnih, političnih in varnostnih razmer v državi. Po vrnitvi je na VS ZN naslovil prošnjo s podaljšanjem mandata mirovne operacije. VS ZN je tako sprejel Resolucijo 878 in podaljšal mandat do sredine novembra 1993. Kljub napredku, ki je bil dosežen vse od začetka UNOSOM II, se je situacija v Somaliji neprestano spreminjala in še vedno ni imela nikakršne funkcionalne oblasti, nacionalne vojske, nobene organizirane policije in pravosodnega sistema. Prav tako pa so varnostni incidenti močno spremenili samo situacijo UNOSOM II v državi, določene države so celo napovedale umik svojih vojakov iz UNOSOM II (United Nations 2003). VS ZN pa je neprestano podaljševal mandat operaciji, ki naj bi se zaključila v roku šestih mesecev.

Na začetku februarja 1994 je VS OZN z Resolucijo 897 (1994) revidiral mandat UNOSOM II, da bi izključili uporabo prisilnih metod. Revidiran mandat je tako vseboval:

- pomoč somalijskim stranem pri implementaciji sporazumov iz Addis Abebe, bolj natančno pri razoroževanju in pri prekinitvi ognja; varovanje večjih pristanišč, letališč in pomembne infrastrukture;
- zagotavljanje humanitarne pomoči vsem, ki jo potrebujejo;
- pomoč pri reorganizaciji somalijske policije in sodnega sistema;
- pomoč pri vračanju beguncev v domovino in preseljevanju razseljenih oseb;

– pomoč pri političnih procesih v Somaliji;
– varovanje osebja, naprav in opreme ZN, njenih agencij in nevladnih organizacij, ki zagotavljajo humanitarno pomoč in pomagajo pri rekonstrukciji (United Nations 2003);
ob enem pa je nova resolucija VS ZN avtorizirala izrazito zmanjšanje enot UNOSOM II na 22,000. Revizija mandata naj bi tako izključila uporabo prisilnih metod in bi se osredotočila na implementacijo sporazuma iz Addis Abebe (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 227).

Potekala je tudi serija neformalnih pogovorov med ZN in frakcijskimi voditelji o politični in varnostni situaciji v Somaliji. Ob tem je generalni sekretar poudaril, da si somalijsko ljudstvo zasluži še eno priložnost. Tako je VS ZN z dvema Resolucijama 923 in 946 spet podaljšal mandat UNOSOM II do 31. oktobra 1994. V začetku novembra pa je VS ZN z Resolucijo 954 avtoriziral zaključek operacije, z zadnjim datumom umika 31. marec 1995 (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 227–228).

Začetna faza umika enot UNOSOM II se ja začela s prerazporeditvijo enot v Mogadiš iz ostalih krajev po Somaliji. Med 28. decembrom 1994 in 5. januarjem 1995 so se zimbabvejske in malezijske sile vrnile domov, osebje na sedežu operacije je bilo zmanjšano za polovico do 15. januarja 1995 in bilo preseljeno iz območja ambasade na letališče v Mogadišu. Moč enot UNOSOM II je bila zmanjšana na 7,956 oseb (Pakistan, Bangladeš, Egipt in preostalo osebje na sedežu operacije). Umik UNOSOM II iz države je bil končan 2. marca 1995 s kritjem kombiniranih enot. Med zadnjimi, ki so odšli, je bilo 25 pripadnikov ZN, 11 pogodbenih logističnih delavcev s predstavnikom podjetja. Umik se je končal brez žrtev (United Nations 2003).

6 ZDA V SOMALIJI

Ameriška misija v Somaliji je soočila ameriške oborožene sile s težkimi operativnimi izzivi, ko so skušali vzpostaviti mir v državi, ki so jo pretresale naravne in vojne katastrofe. Po začetnem uspehu leta 1992, ko so vzpostavili red in pomagali pri reševanju tisočih, so se ameriški vojaki spopadli s somalijskimi uporniki in bili umaknjeni iz države leta 1994 (Allard 1995, XI).

Ameriško delovanje v Somaliji je potekalo v treh fazah:

- a) operacija *Provide Relief* (humanitarna misija za pomoč, ki je delovala v času UNOSOM I in je imela mandat VS ZN – Resolucija 751)

- b) operacija *Restore Hope* (operacija, ki je vsebovala humanitarno pomoč in omejene vojaške akcije in je delovala pod okriljem UNITAF)
- c) mirovna operacija UNOSOM II (operacija vsiljevanja miru, ki je vsebovala aktivno bojevanje in izgradnjo države);

Že od vsega začetka so se soočali z dvema glavnima problemoma, in sicer zagotoviti in dobaviti dovolj hrane, vode in medicinskih pripomočkov v državo ter zagotoviti varnost in zavarovati humanitarno pošiljko pred plenjenjem in zasegom vojskujočih se frakcij (Allard 1995, 14). V tem času je potekala mirovna operacija UNOSOM I, ki naj bi zagotavljala varno okolje za humanitarne delavce in razdeljevanje humanitarne pomoči. Varnostna situacija se je ves čas slabšala in UNOSOM I ni pripomogel k bistvenemu izboljšanju razmer.

Na podlagi prošnje za pomoč pri dostavi hrane iz zraka je predsednik Bush odredil operacijo Provide Relief, ki je delovala od avgusta 1992 do decembra 1992. Organizirana s strani CENTCOM je bila naloga te misije zagotoviti humanitarno pomoč Keniji in Somaliji. V šestmesečnem delovanju operacije je bilo vsak dan dostavljenih skoraj 150 ton nujne humanitarne pomoči (Allard 1995, 15). Kljub okrepitevam UNOSOM I se razmere niso izboljšale in humanitarna pomoč ni dosegala najbolj prizadeta območja, humanitarni delavci pa so delovali v nemogočih varnostnih razmerah.

ZDA in mednarodna javnost sta bili zgroženi in 4. decembra 1992 je predsednik Bush napovedal vzpostavitev operacije Restore Hope. V skladu z Resolucijo VS ZN 794 bi ZDA vodile in prispevale vojaške sile k multinacionalni koaliciji, imenovani UNITAF, ki bi vzpostavila dovolj varno okolje za stalno misijo ZN v Somaliji. Mandat ZN je poudaril dve glavni nalogi, in sicer zagotavljati humanitarno pomoč za somalijsko ljudstvo in vzpostaviti red v južnem delu države. Med delovanjem od 9. decembra 1992 pa do 4. maja 1993 je UNITAF vseboval skoraj 38,000 vojakov iz 21 koalicijskih držav in 28,000 vojakov iz ZDA. Operaciji je uspelo stabilizirati varnost in vedno več humanitarne pomoči je bilo distribuirane po državi. Načrti za končanje UNITAF in predajo mandata stalni misiji UNOSOM II so se neprestano odlagali, saj je želel generalni sekretar ZN to odložiti do trenutka, ko bi ameriške sile uspešno razorožile upornike. To je vzpostavitev UNOSOM II sicer zakasnilo, a ne odložilo, tako je bila UNOSOM II vzpostavljena 26. marca 1993 (Allard 1995, 17–18).

Američani so v misiji UNOSOM II predstavljali predvsem logistično podporo z osebjem, ki je štelo več kot 3,000 pripadnikov. Ob tem pa so bile ameriške sile naprošene, da zagotovijo sile za hitro odzivanje¹³, ki so bile sestavljene iz 1,150 pripadnikov ameriških

¹³ Quick Reaction Force.

oboroženih sil in bi delovale pod taktičnim nadzorom poveljstva ameriških sil v Somaliji. Misija 4,500-ih vojakov ameriške vojske, ki je delovala kot podpora UNOSOM II od 4. maja 1993 pa do 31. marca 1994, je bila izvajanje vojaških operacij za zagotovitev, razširjanje in ohranjanje varnega okolja za uspešno razdeljevanje humanitarne pomoči, ekonomske pomoči in politične sprave v državi (Allard 1995, 19).

Ambiciozen mandat ZN in prisotnost mirovnih sil v državi je ogrozil vodja SNA Farah Aidid, ki ni spoštoval določil zapisanih v Sporazumu o premirju. Kriza se je v vsej svoji kompleksnosti pokazala v incidentih 5. junija, ko je bilo ubitih 25 pakistanskih vojakov, kar je pripeljalo do lova na Aidida, s strani ameriške vojske. Od junija pa do oktobra je med ameriškimi silami in somalijskimi uporniki prišlo do več oboroženih spopadov. Vrhunec spopadov pa se je zgodil 3. oktobra 1993, ko je v oboroženem spopadu umrlo 18 ameriških vojakov, 75 pa jih je bilo ranjenih. Kmalu po spopadu je ameriški predsednik Clinton napovedal umik ameriških sil iz Somalije, kar se je zgodilo 31. marca 1994 (Allard 1995, 20).

Delovanje ZDA v Somaliji je bilo ves čas skoncentrirano predvsem na vojaške naloge in zagotavljanje varnosti. Ob koncu pa so se ZDA močno zapletle pri postopku razoroževanja paravojaških enot, saj jim ni uspelo nevtralizirati delovanja generala Aidida in njegovih pripadnikov. Po spopadu oktobra 1993 je javno mnenje ustvarilo pritisk na Clintonovo administracijo, ki je dokončno umaknila ameriške sile iz Somalije. Največji očitek vladni administraciji pa je bilo nepotrebno umiranje ameriških vojakov oz. nepomembnost njihovega sodelovanja, saj je bilo pred izvajanjem nalog zagotovljeno, da je osnovni cilj ameriških vojakov humanitarna pomoč domačinom in preprečitev humanitarne katastrofe (Prebilič 2005, 148).

7 VARNOSTNA SITUACIJA V SOMALIJI

Pomemben vidik pri analizi uspešnosti same mirovne operacije nosi predvsem varnostna situacija v Somaliji v času UNOSOM II. Tako je prišlo do različnih varnostnih incidentov med uporniškimi silami in mirovnimi silami, a po mojem mnenju sta bila odločilna dva dogodka, ki sta se zgodila na sredini leta 1993.

7.1 INCIDENT 5. JUNIJA

Kmalu po tranziciji iz UNITAF v UNOSOM II in po marčevskih konferencah je postalo jasno, da general Aidid ne bo sodeloval v implementaciji sporazumov. Poskusi UNOSOM II, da bi izvedla razorožitev, so pripeljali do napetosti in 5. junija 1993 do nasilja. V številnih napadih na enote UNOSOM II s strani somalijske milice pod nadzorom generala Aidida je bilo ubitih 25 pakistanskih vojakov, 10 vojakov je bilo pogrešanih in 54 vojakov je bilo ranjenih. Trupla žrtev so bila izmaličena in podvržena drugim krutim ponižujočim dejanjem (United Nations 2003).

Generalni sekretar ZN je močno obsodil dejanje somalijskih upornikov in zahteval hitre in ostre ukrepe proti napadalcem. VS ZN se je na incident odzval z Resolucijo 837 (1993), v kateri je ostro obsodil dejanja Somalcev in poudaril, da so sile UNOSOM II na območju navzoče ne podlagi Resolucije 814 in da skušajo s svojimi dejavnostmi pomagati lokalnemu prebivalstvu z vsemi razpoložljivimi sredstvi. Na podlagi Resolucije 837 so tako 12. junija izvedli vojaško akcijo, ki je vsebovala številne zračne in kopenske aktivnosti. UNOSOM II je tudi uvedla preiskavo o incidentu in pozvala generala Aidida k predaji (United Nations 2003).

V vojaških spopadih je umrlo veliko civilistov in nasilje je zaustavljalo kakršenkoli napredek k spravi. Številni kontingenti ZN so začeli dvomiti o mirovni operaciji, saj se je zdelo, da bijejo vojno z Aididom, ki je bila načrtovana s strani ameriške vojske. V podporo UNOSOM II so ZDA prispevale elitne enote ameriške vojske (Army Rangers in Delta Force). Nasilni incidenti pa so se skozi poletje pa vse tja do oktobra kar vrstili in ostali uporniki so sčasoma začeli podpirati Aidida, ki je imel le eno glavno nalogo pobijati ameriške vojake, (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 226).

7.2 INCIDENT 3. OKTOBRA

Po incidentu 5. junija je UNOSOM II izvajala prisilni program razoroževanja v južnem Mogadišu. Aktivno patroljiranje, zaplembe orožja in operacije so bile usmerjene na Aididovo milico. V teh akcijah so mandatu UNOSOM II pomagale ameriške vojaške enote, ki so 3. oktobra izvedle akcijo, v kateri so ujele več ključnih mož Aididove milice. Med operacijo so pripadniki somalijske milice sestrelili dva ameriška helikopterja, ameriške enote na tleh pa so se soočile s silovitim odporom. 11 ameriških vojakov je bilo ubitih, 75 vojakov je bilo ranjenih, 1 ameriški pilot pa je bil zajet. Trupla ameriških vojakov so bila podvržena javnemu izmaličenju, kar so predvajali tudi vsi svetovni mediji (United Nations 2003).

Aidid je tako pravilno predvidel, da bodo sistematični napadi na ameriške vojake močno vplivali na javno mnenje v ZDA, ki je tako močno pritisnilo na predsednika Clintona. ZN so po tem dogodku okrepile svoje enote za hitro posredovanje v skupni nalogi v zraku, na morju in na kopnem. Sočasno pa je ameriški predsednik Clinton napovedal umik ameriških sil iz države do 31. marca 1994 (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 227; United Nations 2003). V nekaj dneh po napadih pa so sile USC/SNA napovedale enotno prenehanje sovražnosti proti silam UNOSOM II.

8 OCENA USPEŠNOSTI

OZN je v Afriki sodelovala na različne načine. Do leta 1999 ji je uspelo oblikovati 17 mirovni misij, med katerimi so bile nekatere izrazito pozitivno ocenjene, nekatere pa negativno. Intervencija v Somaliji je bila ena najbolj zahtevnih operacij ZN in je pustila pomemben zgodovinski pečat. Bilo je prvič, da so ZN intervenirali v propadli državi, brez centralne in efektivne oblasti, kjer so se spopadli s hudo lakoto in večstransko državljsko vojno. Vsekakor je bilo v tej mirovni operaciji veliko začetkov: bila je najdražja mirovna operacija do takrat, vsebovala je največjo multinacionalno sestavo sil in prvič se je zgodilo, da so ZDA postavile svoje enote pod zastavo in poveljstvo ZN (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 228).

Mirovno operacijo v Somaliji UNOSOM II nekateri avtorji omenjajo za izrazito negativno. Humanitarno posredovanje v Somaliji se je spremenilo v humanitarno vojno in je tako humanitarna pomoč tam ostala neuresničena. Izkušnja iz Somalije je bistveno vplivala na vse nadaljnje sprejemanje resolucij, še predvsem v primerih uporabe določil VII. poglavja UL OZN. Mandati misij so tako postali bolj vsebinsko in teritorialno omejeni. Stalne članice VS pa so postale veliko bolj zadržane pri sodelovanju v misijah vsiljevanja miru (Prebilič 2005, 149).

Kljub negativni oceni same mirovne operacije pa lahko v delovanju UNOSOM II najdemo določne pozitivne lastnosti. Operacije v Somaliji so bile namreč zelo kompleksne in tudi ocena ne sme biti preveč poenostavljena. Operacija je vsebovala poskuse in elemente vzdrževanja miru, vzpostavljanja miru, vsiljevanja miru in grajenja miru, z mešanico uspešnosti in neuspešnosti.

Največji uspeh je bil vsekakor soočenje z zahtevno humanitarno situacijo v državi, ki se sicer ni pretirano izboljšala, a je bilo vseeno rešenih skoraj 250,000 ljudi. Kot drugi dosežek lahko štejemo pomoč pri vzpostavitvi premirja. Vendar pa jim ni uspelo na novo

vzpostaviti razpadle države, saj se je takšen cilj, ob nesodelovanju različnih frakcij, izkazal za preveč ambicioznega. Kritiki pravijo, da je bil pristop ZN neuspešen, ker so se osredotočili na »top-down« pristop, ki ni bil niti nepristranski niti avtohton (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 228), saj država, ki je zgodovinsko tesno povezana z nomadskim načinom življenja, ni bila pripravljena na enotno oblast, niti si je ni želela.

Vsekakor pa je operacija v Somaliji poskrbela za zelo pomembno lekcijo za bodoče podobne situacije oz. nasilne konflikte in kompleksne humanitarne katastrofe. To vsebuje predvsem jasno ločeno mejo med operacijami ohranjanja miru in operacijami vsiljevanja miru; vzpostavitev jasnega in dosegljivega mandata operacije in jasno zastavljena načela uporabe sile; priprava multinacionalnih enot na operacijo; zagotavljanje jasno poveljstvo in nadzor nad civilno-vojaškimi aktivnostmi; in vključevanje lokalnih virov in lokalnega prebivalstva (Ramsbotham in Woodhouse 1999, 228).

Če povzamemo celotno analizo, lahko ugotovimo in tudi določeni avtorji danes to že priznavajo, da mirovna operacija UNOSOM II ni predstavljalo popolnega poloma. Poleg velikega števila ljudi, ki so jim pomagali, je velik dosežek tudi to, da jim je uspelo premagati apatijo ljudi, ki je zadela skoraj vse mirovne operacije v 90. letih. Vsekakor pa je res, da se operacija ni zaključila po željah ZN. Doseganje pozitivnih rezultatov v Somaliji bi bilo težko dosegljivo tudi v boljših pogojih. Clarke in Herbst tako mislita, da je bila UNOSOM II zapisana neuspehu že na začetku mirovne operacije, saj so ZDA odklonile, da bi se spopadle z začetnimi pomembnimi nalogami, ki bi jih lahko opravljale le visoko usposobljene enote. Misija je pokazala številne pomanjkljivosti v administraciji ZN in sile ZN si niso opomogle od umika enot ameriške vojske. Da bi lahko v prihodnosti takšne misije uspele, potrebujemo veliko jasnejšo sliko, o tem kakšne naj bodo humanitarne intervencije in kako bomo dosegli realistične cilje (Clarke in Herbst 1996, 9).

Pri oceni uspešnosti tako ne smemo zanemariti akterjev, ki so sodelovali na območju Somalije med mirovno operacijo. Na začetku sem si zastavila hipotezo, ki pravi, da je delovanje ameriške vojske v Somaliji in dogodki v Mogadišu, ki so sprožili umik ameriške vojske iz Somalije, posredno oz. neposredno vplivalo na neuspešnost mirovne operacije UNOSOM II.

Na koncu po analizi vseh relevantnih virov lahko svojo hipotezo vsekakor potrdim. Delovanje ameriške vojske je bilo sicer pod mandatom ZN, a je bilo izpeljano neuspešno in v nasprotju s humanitarnimi cilji mandata. Ni jim uspelo razorožiti somalijskih milic, ki so se nato izrazito negativno odzvale in dobile le eno glavno nalogo pobiti ameriške vojake, kar je vsekakor vplivalo na delovanje ameriške vojske. Prav tako lahko trdim, da je oborožen

spopad med ameriško vojsko in Aididovimi milicami v Mogadišu močno vplival na nadaljevanje mirovne operacije, saj sile ZN niso bile pripravljene na umik ameriških sil. A ne smemo zanemariti dejstva, da je bila operacija preširoko in preobsežno zastavljena.

9 ZAKLJUČEK

Mirovna operacija UNOSOM II je nastala kot nadaljevanje misij UNOSOM I in UNITAF, z namenom še naprej zagotavljati varno okolje, za uspešno in varno dostavljanje in razdeljevanje humanitarne pomoči, a se ja na koncu sprevrgla v hudo humanitarno krizo in humanitarno vojno.

Na začetku postavljeni cilji misije in mandat so bili popolnoma humanitarne narave in so ciljali predvsem na pomoč prebivalstvu in vzpostavljanju učinkovite oblasti. Zaradi oteženega humanitarnega delovanja in ker pomoč prebivalstva ni dosegla, se je VS ZN odločil za vojaško posredovanje v imenu humanitarne pomoči prebivalstvu. Po podpisu sporazumov o prekinitvi ognja pa si je preoblikovana misija UNITAF v UNOSOM II zadala preširoke cilje in naloge, ki bi jih bilo tudi v primernejših okoliščinah težko doseči. Vsebinsko je bila UNOSOM II preobširna, kar je močno vplivalo na uspešnost mirovne operacije. Ob tem lahko omenimo še neposredno vpletenost ameriške vojske v neuspešnost operacije, saj so se ameriške sile zaradi negativnega javnega mnenja v ZDA umaknile ravno v najbolj kritičnem trenutku.

Kot sem zapisala v sami analizi uspešnosti, pa ne moremo trditi, da je bila celotna izkušnja negativna, saj je bilo rešenih več kot 250,000 življenj in vzpostavljeno vsaj relativno stabilno premirje med različnimi frakcijami v državi. UNOSOM II je tako prinesla nujno potrebno lekcijo, ki bo lahko bodoče mirovne operacije pripravila na nasilne konflikte in hude humanitarne krize. V prihodnje bo VS ZN mandat oblikoval bolj realistično in manj obsežno. Za operacije takih razsežnosti pa bo potrebno bolj kompleksno načrtovanje in izvajanje.

LITERATURA

- Allard Kenneth. 1995. *Somalia operations: Lessons Learned*. Washington: National Defense University Press.
- CIA Factbook. 2009. *Somalia*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>, 26. avgust 2009).
- De Waal, Alex. 2004. *Kdo se bojuje? Komu je mar? Vojna in humanitarna dejavnost v Afriki*. Ljubljana: Založba Karantanija, Založba Gnostica.
- Eversmann Matt, Schilling Dan. 2006. *The Battle of Mogadishu: Firsthand accounts from the men of Task Force Ranger*. New York: Ballantine Books.
- Grošelj, Klemen. 2007a. *Slovenija v svetu mirovnih operacij*. Ljubljana: FDV. --- 2007b. *Kritični in problemski pristopi k preučevanju mirovnih operacij (študija primera Republike Slovenije)*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
- Infoplease. 2007. *Somalia*. Dostopno prek: <http://www.infoplease.com/ipa/A0107979.html?pageno=1>, (26. avgust 2009).
- Jelušič, Ljubica. 2005. *Mirovne operacije in vloga Slovenije*. Ljubljana: FDV.
- Young, Peter in Peter Jesser. 1997. *The Media and the Military: From the Crimea to Desert Strike*. Basingstoke: Macmillan Press Ltd.
- Prebilič, Vladimir. 2005. Mirovne operacije na afriški celini. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*. Ur. Ljubica Jelušič, str: 145 – 174. Ljubljana: FDV.
- *Priročni atlas sveta*. 2003. Ljubljana: MK Založba.
- Ramsbotham, Oliver in Tom Woodhouse. 1999. *Encyclopedia of International Peacekeeping*. Santa Barbara, Denver, Oxford: ABC-Clio.
- *United Nations*. Dostopno prek: http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosom2.htm, (25. avgust 2009).
- *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*. 2008. Dostopno prek: http://pbpu.unlb.org/PBPS/Library/Capstone_Doctrine_ENG.pdf, (25. avgust 2009).
- Walter, Clarke in Jeffrey Herbst. 1996. *Somalia and the future of humanitarian intervention (lingering effects of 1992 US involvement in Somalia)*. Dostopno prek: <http://apps.sfhs.com/teachers/pdaniel/SomaliaTheFuture.PDF>, (25. avgust 2009).